

ALMAN KÖYLÜLERİNİN DOĞU AVRUPADAN SÜRÜLMESİNİN DÜNYA EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ TESİRLERİ

Yazan : Dr. Hermann GROSS
Kiel Üniversitesi

Çeviren : Dr. Salâhaddin SÖZERİ
Maliye Asistanı

İkinci Dünya Harbinden sonra, bilhassa Yalta ve Potsdam'da alınmış olan kararlara müsteniden, 17 milyondan fazla Alman, Doğu Avrupa ve Almanya'nın doğu kısımlarındaki yurtlarından sürülmüştür. Bu arada 2,5 milyon Alman ölmüş yahut ta alıkonularak başka yerlere sevk edilmiştir.

Batı Almanya'ya sürülmüş olan toparlak rakam 8,5 milyon göçmene ilâveten 1 milyondan fazla mülteci gelmiştir. Sovyet işgal bölgesinden sürülen 4 milyondan fazla insan arasında evvelâ Sovyet işgal bölgesinde yerleşmiş ve şimdi de ikinci defa vatansız kalmış pek çok insan vardır. Avusturya takriben 350.000 göçmen kabul etmiştir. Bir milyondan fazla Alman ise asıl yurtlarında kalmış bulunmaktadır. Bu Almanların büyük bir kısmı, bilhassa malları istimlâk edilen köylüler, kendi mesleklerine yabancı bir faaliyet icra etmek mecburiyetindedir ve memleketlerini terketme imkânına sahip olmaksızın pek ağır şartlar altında yaşamaktadırlar.

I. Doğu Avrupa'da ve Almanya'nın doğu bölgelerindeki Alman köylülerinin sürülmeden önceki durumları.

Alman topluluklarının bulunduğu yerlerde köylü kütlesinin ye-kûna nisbeti yerine göre pek muhtelif idi. Macaristan (600.000) Yugoslavya (700.000), Romanya (800.000), Polonya (1000.000), daki Almanların % 60 - 80 i ziraatte ve hem de hemen hemen hepsi müstakil çiftçi olarak çalışıyordu. Buna mukabil Çekoslavya'daki Almanlar (3.500.000) büyük ekseriyeti itibariyle sanayi ve ticaretle uğraşıyorlardı. Oder ve Neisse hattının ötesinde kalan Almanya'nın doğu bölgelerinde cem'an 9.3 milyonluk nüfusun ziraatle uğraşan kısmı bütün Almanya'ya nazaran nisbeten daha fazla ve doğudaki ziraat memleketlerine nazaran da daha az bir derecede idi (% 36).

Alman köylülerinin yurt edindikleri memleketler ve bu memleketlerin dış ticareti bakımından haiz oldukları önem her memleketin bünyesine göre değişik bir durum arz ediyordu. Doğu Avrupa ziraat

memleketlerindeki Alman ziraat işletmelerinin piyasada oynadıkları rol onların yerli ziraat işletmeleri yanında adeden aldıkları yerin çok üstünde bulunuyordu. Alman ziraat işletmeleri umumiyetle istihsal kapasitesi yüksek, sermaye bakımından iyi techiz edilmiş, teknik bakımdan ileri ve kooperatifler halinde teşkilâtlandırılmış orta ve büyük ziraat işletmeleri idi. Bu işletmeler sadece büyük miktarlarda istihsal ve satış ile kalmıyorlar, mahsullerin yüksek vasıflı olmasını, ve kalitenin aynı şekilde tutulmasını da temin ediyorlardı. Bu suretle de yerli şehir nüfusunun iâşesi ve ihracat fazlası temininde ehemmiyetli bir yer alıyorlardı.

Böylece Alman köylüsü, san'atkârı gibi, Sırp, Hırvat, Slovak, Macar, Rumen, Çek, Polonyalı ve Ukraynalılar için her türlü teknik ve iktisadî terakkinin tatbikinde, kültürel ve iktisadî sahada ilk adımı atan, yol gösteren bir unsur idi. Almanların, buldukları memleketlerin iktisadî gelişmeleri üzerinde olan bu dolayısıyla tesirlerini azımsamamak lâzımdır. Zira bu tesir ilgili millî ekonomilere bazı iktisadî kültürel ve içtimaî faydeler sağlamıştır.

II. Alman köylülerinin sürülmesi, mallarının istimlâki ve özel ziraat işletmelerinin kollektifleştirilmesinden sonra Doğu Avrupa ziraatında husule gelen bünyevî değişiklikler.

Terakki perver ve yurt edindikleri memleketler içinde her bakımdan kıymetli olan doğu memleketlerindeki Alman toplulukları İkinci Dünya Harbirden sonra tamamen imha edilmiştir. Sovyet Rusya'nın nüfuzu altında bulunan devletlerde 1944 ve 1945 yıllarında yapılan toprak reformları, bu memleketlerin ziraatte kullanılan arazisinin dörtte biri üzerinde tatbik sahası buldu. Tazminat verilmeksizin istimlâk edilerek taksime tâbi tutulan 16,4 milyon hektarlık araziden 10 milyon hektarı Almanlara ve Macar ve Slovaklar gibi millî azınlıklara ait bulunuyor ve ancak 6,4 milyon hektarı yerli büyük mülkiyeti teşkil ediyordu ki bunun da yalnız 2 milyon hektarı Macaristan'da idi.

Aynı zamanda yahut ta nüfus mübadelesinin ve bu yüzden kendini gösteren maddî iktisadî kıymetlerdeki kayıpların hemen akabinde Almanya'nın doğu bölgeleri ve Sovyet işgal bölgesi de dahil bütün peyk devletlerin millî ekonomileri, iktisat sistemlerinin cezrî bir değişikliğe uğratılması suretiyle temelinden değiştiriliyordu. Serbest piyasa iktisadı yerine mahsulât ve mamulât üzerinde serbestçe tasarruf hakkı vermeyen ve Sovyet nümunesine göre yürütülen, Devletin kontrolüne tâbi, merkeziyetçi plânlı bir iktisat sistemi kuruluyordu. Orta ve büyük ziraat işletmelerinin parçalandığı ve halk cumhuriyetlerinin kurulmuş olduğu bütün memleketlerdeki hükûmetler, 1949 yılından beri, esas itibariyle zatî ihtiyaç için ve hem de hiç rasyonel olmayan bir şekilde çalışan cüce ve

küçük işletmeleri köy kooperatifleri halinde birleştirerek istihsal kapasitesi yüksek işletmeler (kolhoz) haline tahvil etmeğe çalışıyorlardı. Aynı zamanda eski büyük çiftlikler işletmeleri de Devlet ziraat işletmeleri (Rus sovhozları şeklinde) haline getiriliyordu.

Yeni gelenlerin yerleştirildiği eskiden Almanların (ve evvelâ Slovakların, şimdi de Macarların) sakin bulunduğu bölgelerde ziraatin sosyalize edilmesi diğer bölgelerdekine nazaran çok daha seri ve cezrî olarak cereyan etmiştir. Yeni ziraat işletmesi sahipleri, makine ve saire kullanılan, kooperatif esaslara göre kurulmuş âmme tesislerine ve keza Devletin kredi ve yardım tedbirlerinde başlangıçta daha fazla nazarı itibara alınmış olan eski yerli çiftçilere nazaran çok daha kuvvetli olarak kendilerini bağlamış bulunuyorlardı.

Ziraatte makineleşme sahasında elde edilen bazı terakkilere ve ziraat erbabının meslekî yetiştirilmesi yolunda sarfedilen gayretlere rağmen, kolektifleştirme, ziraî istihsalin ıslâhı ve verimin yükseltilmesi hususlarına dair beslenen ümitleri gerçekleştirememiştir. Her ne kadar Doğu Avrupa'da istihsalin gerilmesi veya yerinde sayması ve ihracat fazlası elde edilememesinin sebepleri olarak başlıca iktisat sisteminde tehdit edici cebrî kolektifleştirme gösteriliyorsa da; buralardaki Alman ziraat işletmelerinin Almanların yerlerinden sürülmesi ve mallarının istimplâki suretiyle imhâ edilmiş olmasının da bu gelişmede bir payı olduğunda hiç şüphe yoktur. Yeni gelenler tamamen başka hayat şartlarına ve ziraî istihsal metodlarına alıştılar ve toprağı işleme eve hayvan beslemedeki eski çağlara ait usullerini buralarda da tatbik devam ediyorlardı. Bugün halâ Doğu bloku devletlerinde kalmış bulunan Alman köylülerinin malları hemen hemen yüzde yüz istimplâk edilmiş bulunmakta ve kendileri de acınacak şartlar altında kısmen kendi eski çiftliklerinde yeni mal sahiplerinin idaresi altında veyahut ta istihsal kooperatiflerinde çalışmaktadırlar. Pek çok Alman köylüleri de sanayide veya gelişmiş güzel işlerde amele olarak çalışmak üzere şehirlere göçmek zorunda kalmışlardır.

Alman ziraat işletmelerinin imhasının iktisadî hayat üzerine en fazla sürülen Almanların yerine, vasıfları bir yana, aynı adette bile insan yetiştirilememiş olan Almanya'nın doğu bölgelerinde, Polonya ve Çekoslovakya'da tesir icra ettiği kabul olunabilir. Fakat Yugoslavya, Romanya ve keza Macaristan'ın da istihsal ve ihracaatına Alman köylülerinin elimine edilmiş olmasının pek menfi tesirleri görülmüştür. Baade "Brot für ganz Europa" adlı kitabında Doğu Avrupa'da ve Almanya'nın doğu bölgelerinde 1946 yılında hububat istihsalinin en aşağı 15 milyon ton noksan olduğunu tahmin etmektedir. "Çünkü vaktiyle oralarda tarlalarını sürüp ekenler, yani Alman köylüleri artık o eski yerlerin-

de değildirler", Geçen zaman zarfında, tamamen gayri kâfi derecede de olsa, ziraî istihsaldeki açığı kapama yolunda müsbet ilerlemeler olmuştur. Çabuk artan nüfusun istihlâk ihtiyacını karşılamak için hali hazırdaki takriben 60 milyon tonluk hububat istihsalinin istikbalde % 30 kadar yükseltilmesi icab etmektedir.

Hususî mülkiyete dayanan, inkişafa müstait bir ziraatin makineleşme ve rasyonalizasyon tedbirleri ile lâyıki veçhile teşviki halinde nisbeten kısa bir zamanda ne gibi mühim istihsal rezervelerini seferber edebileceğini Türkiye pek parlak bir şekilde göstermiş bulunmaktadır. Son zamanlarda Doğu Avrupa'da en radikal sanayileşme taraftarları bile, memleketlerinin gelecekteki sanayileşmesi için, ziraî istihsalin bir kerre daha sarsıntıya uğramasının tehlikeli olacağını idrak etmişlerdir. Bu sebeptendir ki 1953 senesinde Doğu bloku devletlerinde ziraatin ve kısmen de istihlâk malları sanayinin menfaatine olarak iktisat politikası bir revizyona tâbi tutulmuştur.

III. Doğu Avrupa ziraatinin hali hazırda dünya ekonomisindeki yeri.

Halk Demokrasilerindeki bu yeni rejim, seneler sonra ziraî istihsalde bir yükselmeye götürecektir olsa bile, ki bugünkü iktisadî sistemde kalındıkça bu gayri kabil gözükmemektedir, ihracat için ziraî mahsullerde önemli bir fazlalık olacağı tahmin edilemez. Zira nüfusun kuvvetle artması, sanayileşme ve şehirleşme ile birlikte bilhassa harpten evvel bu devletlerin ihracaatında en büyük payı alan ve bunların istihsal ve ihracatında evvelce doğulu Alman köylülerinin önemli bir yer aldıkları ekmeklik hububat et ve ziraî ham maddeler gibi mahsullerin istihlâki de artmaktadır.

Doğu bloku devletlerinin dış ticaretinin memleketler itibariyle olan dağılışıda Sovyetler Birliğine olan siyasî ve iktisadî bağılıkları dolayısıyla, harpten öncekine nazaran tam bir istihale vücade gelmiş bulunmaktadır. Eskiden dış ticaretin % 80 - % 90 ı batılı devletlerle, bu arada en başta Almanya ile yapılırken, bugün ihracatın % 50 - 90 ı Yugoslavya hariç - Doğu bloku devletlerine gitmektedir ki burada en büyük pay Sovyet Rusya'ya ait bulunmaktadır. Politik sebeplerle birlikte, ayrıca mal teslim edecek durumda da olmamasından ötürü, Sovyetler Birliği de dahil olduğu halde, Doğu Avrupa'nın 1953 yılında Batı Avrupa'nın ithalâtında hacim itibariyle olan hissesi harpten evvelkinin üçte birine inmişti. Batı Avrupa'nın doğudan yaptığı alımlar yerine, harpten sonra aynı mahsullerin bu defa dolar bölgesinden vaki önemli ölçüdeki ithalâtı kaim olmuştur ki bu, Avrupa'da dolar kıtlığının önemli amillerinden biri olmuştur.

Harpten önce Avrupanın hiçbir büyük sanayi memleketi için Doğu Avrupa ile ticarî münasebetler Almanya için olduğu kadar büyük bir önemi haiz değildi. Bu sebeptendir ki İkinci Dünya Harbinden sonra müstahsil ve satıcı ve binnetice müşteri olarak Doğu Avrupanın piyasadan çekilmesiyle bütün devletler içinde en fazla müteessir olan Almanya olmuştur. Bu yüzdendir ki harp sonrası yıllarında Almanya diğer Avrupa memleketlerine nazaran daha büyük bir ölçüde dolar muntikasından ithalât yapmak durumunda kalmıştı. Yerli ziraî istihsalin mahdut şekilde artırılabilmesi imkânı ve Doğuda ziraî istihsal fazlası veren bölgelerin kaybedilmesi sebebiyle Almanya, yurtlarından sürülenlerin de ilâvesiyle şiddetle çoğalan nüfusa kâfi derecede yiyecek ve ihracat sanayiinde iş imkânı yaratabilmek için dış ticaretini daha da artırmağa mecbur olacaktı.

Hülâsa olarak denilebilir ki: Bugünkü şartlar altında Doğu Avrupa devletlerinin Avrupanın gıda maddeleri tedariki hususundaki eski mevkilerini tekrar kazanabilmelerine dair olan ümitler pek zayıftır. Diğer taraftan bugünkü sistem dahilinde Doğu Avrupa ziraatinde son yıllarda vukua gelen istihale de kolay kolay ve kısa zamanda tersine çevrilemez. Bundan maada meslekî bilgilerine müsteniden Doğu Avrupa köylüleri için, mazide olduğu gibi bir rehber, öncü ve usta vazifesini göreceğ ileri görüşlü ve piyasa için istihsalde bulunan Alman köylüleri de artık Doğu Avrupa ziraatinde bulunmamaktadırlar. Bundan başka Doğu Avrupa ziraî mahsullerinin, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve keza diğer deniz aşırı memleketlerde elde edilmekte olan büyük miktardaki ziraî mahsul ihracaat fazlaları muvacehesinde, harp sonu ve Korea krizi yıllarındaki suhuletle tekrar dünya pazarında yer almaları hususunda büyük güçlükler kendini göstermektedir. Üstelik bir de Doğu Avrupa memleketlerinin ziraî mahsulleri ne kalite ne de yüksek fiyatları yüzünden Doğu bloku haricinde rekabete kabiliyetli bulunmaktadırlar.

Doğu Avrupa devletlerinin kayde değer ihracat fazlaları elde etmeleri sadece millî ekonomilerinin inkişafı için yatırım ve sermaye malları ve milletlerinin hayat seviyelerini yükseltmek için istihlâk malları ithalâtının finansmanına imkân vermesi bakımından ehemmiyetli olmayıp, Doğu - Batı ticaretinin bir genişlemesi ve bu suretle Batı Avrupa devletlerinin dolar açıklarını daimî olarak kapamalarına imkân açması bakımlarından da ayrı bir önem taşımaktadır.

Bilhassa Almanya için, yurtlarından sürülmüş olanların da gelmesiyle, yükselmiş olan gıda maddeleri ve ham madde ihtiyacını tekrar büyük miktarlarda kendi ihracatı mukabili Doğu Avrupa'dan tedarik

edebilmesi hususî bir kıymeti haizdir. Bu arada, bütün Almanya'nın tekrar birleşmesiyle Doğu Avrupa ile olan İktisadî kaynaşma ve birbirini tamamlama zayıflamayacak, bilâkis Rus işgal bölgesinde Batı Almanya'yı bekleyen büyük kalkınma ve imar hareketleri bakımından daha da kuvvetlenecektir. Rus işgali altında bulunan Almanya ile Doğu bloku devletleri arasında birbirini iktisaden tamamlama hususunda açılan yol, tekrar birleşmiş olan bir Almanya'nın Doğu Avrupa ile iktisadî münasebetlere gelecekte verilecek kesafet sırasında muayyen ölçüde müsbet bir rol oynayabilir.

Doğu bloku devletlerinde ziraatten, ham madde kaynaklarından ve keza tamamen seferber edilmemiş olan iş kuvvetlerinden ve mevcut pek önemli istihsal kaynaklarından zamanın şartlarına uygun ve rasyonel bir şekilde faydanılması, biz Batılılara ancak hususî teşebbüs bakımından iktisada daha fazla hürriyet verilmesi ve köylü mülkiyetinin tekrar kurulması ve emniyet altına alınmasıyla mümkün gözükmektedir.. Doğu devletlerinin organik bir şekilde inkişafı dâvası, dış memleketlerin geniş muhtevalı ve çömertçe yardımları, kelimenin geniş manasıyla teknik yardım, uzun vadeli sermaye verilmesi, teknik eleman ve mütehassıs gönderilmesi, elde edilen bilgi ve tecrübelerin emre amade tutulması suretleriyle gayet tabiidir ki fevkalâde teşvik edilebilir. Doğu devletlerinin yalnız kendi aralarında değil, her şeyden evvel dünyanın diğer memleketleriyle de daha kuvvetli olarak iktisaden birbirlerini tamamlama yoluna giderek, millî ekonomilerinin verimlilik ve kabiliyetini çoğaltmak için işte bu ekonomik şartların yerine getirilmesi icap etmektedir. Ancak bu suretle hatırı sayılır ihracat fazlaları ve binnetiye millî ekonomilerinin inkişafı ve dünya ticaretine tekrar katılmaları için zarurî olan ithalât imkânları elde edilmiş olur. Alman köylüleri, kendilerine tekrar Doğu Avrupa'daki çiftliklerini işletme imkânı verildiği takdirde, teşebbüs güçleri ve modern işletme idareleri sayesinde bu yoldaki gelişmede önemli bir pay alabilirler.